

Wiesława Lizińska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Zmiany motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce

Celem pracy jest identyfikacja zmieniających się motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce. Badania z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety przeprowadzono w okresie 2011–2012 wśród 115 przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego z trzech województw: dolnośląskiego, warmińsko-mazurskiego oraz wielkopolskiego. Wśród najważniejszych trzech motywów podejmowania BIZ w Polsce przez badane przedsiębiorstwa w poszczególnych okresach (przed 1990 r., 1990–1995, 1996–1999, 2000–2003, 2004–2007, 2008–2010) dominują te same motywy, ze zmieniającą się tylko relacją między nimi. Tylko przedsiębiorcy, którzy podjęli działalność bezpośrednią w latach 2008–2010 stosunkowo wysoko ocenili motyw pełniejszego wykorzystania własnych zasobów. W sześciu wyodrębnionych okresach motyw zdobycia nowego rynku dominuje w przypadku trzech okresów: 1991–1995, 1996–1999 oraz 2004–2007. Natomiast wśród przedsiębiorstw, które swoją działalność gospodarczą rozpoczęły w Polsce przed 1990 r. motyw ten był równie ważny jak dostęp i niskie koszty siły roboczej.

Changing motives of foreign direct investment in Poland

The aim of this study is to identify changing motives of foreign direct investment in Poland. Research is based on a questionnaire survey conducted between 2011–2012 among 115 companies with foreign capital in three regions: Silesia, Warmia and Mazury and Wielkopolska. Among the three most important motives of FDI in Poland by the surveyed companies in each period (before 1990, 1990–1995, 1996–1999, 2000–2003, 2004–2007, 2008–2010) dominated the same ones. Only the relation between them was changing. Only entrepreneurs who started up in 2008–2010 relatively highly appreciated the motive of exploiting their own resources to a greater extent. Motive of getting a new market dominated in three periods (from six separated): 1991–1995, 1996–1999 and 2004–2007. However, among the companies that started its business activity in Poland before 1990, this motive was just as important as access and low labor costs.

Keywords: international factor movements, foreign direct investment, motives

Wprowadzenie

Lokowanie kapitału przez inwestorów za granicą kraju macierzystego w postaci inwestycji bezpośrednich zależy od wielu zróżnicowanych pod względem istotności i źródła czynników determinujących ryzyko inwestycyjne [Batra i in.,

2003; Blomström, 2006; Dollar i in., 2006; Kikeri i in., 2006; Oziewicz, 1998; Przybylska, 2001; Witkowska, 1996; Zorska, 2000]. Zmieniająca się struktura lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych w poszczególnych układach terytorialnych jest efektem zmian określonych czynników ekonomicznych, organizacyjnych i politycznych [Cieślik, 2005].

Teoretycy bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) od samego początku ich pojawienia się próbują określić przyczyny podejmowania tych inwestycji, a także wyjaśnić ich geograficzną lokalizację. Na początku XX w. BIZ uważano jedynie za formę międzynarodowych obrotów kapitałowych. Nie bez powodu, ponieważ w 1914 r. około 90% międzynarodowego ruchu kapitałowego miało postać inwestycji pośrednich, które przemieszczały się między granicami wskutek różnic stóp procentowych. Spowodowało to przepływ kapitału z krajów lepiej rozwiniętych do krajów, gdzie było go znacznie mniej. Teoria ta została zakwestionowana po II wojnie światowej, ponieważ jedynie 26% ogółu inwestycji zagranicznych było zlokalizowanych w krajach słabiej rozwiniętych. W latach 60. XX w. uważano, że korzyści dla inwestujących za granicą nie pochodzą jedynie z transferu kapitału, ale z transferu np. technologii, które umożliwiają wzmocnienie pozycji przedsiębiorstwa [Sitek 1997].

Zwiększająca się wartość strumieni środków finansowych przepływających pomiędzy granicami na całym świecie w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych wynikają z jednej strony z poszukiwania najefektywniejszych lokat kapitału, ale także jest efekt reakcji na zaostrzającą się konkurencję i liberalizację międzynarodową [Karaszewski 2004].

Głównym celem pracy jest identyfikacja zmieniających się motywów podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce. Pierwszym etapem analizy motywów podejmowanych przez przedsiębiorstwa BIZ była ich identyfikacja na podstawie literatury przedmiotu oraz wyodrębnienie wśród nich określonych grup motywów. Kolejny etap analizy koncentrował się na określeniu zmieniających się motywów przedsiębiorstw zagranicznych inwestujących w Polsce w wybranych przedziałach czasowych na podstawie badań empirycznych prowadzonych przez innych autorów. W pracy zaprezentowano również wyniki badań własnych przeprowadzonych wśród przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego funkcjonujących w Polsce. Badania z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety przeprowadzono w okresie 2011–2012 wśród 115 przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego z trzech województw: dolnośląskiego, warmińsko-mazurskiego oraz wielkopolskiego.

W analizie danych uzyskanych w wyniku przeprowadzenia badań bezpośrednich wśród 115 przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego zlokalizowanych w trzech wybranych województwach wyodrębniono 5 przedziałów czasowych napływu tego kapitału. Były to lata: przed 1990 r., 1990–1995, 1996–1999,

2000–2003, 2004–2007, 2008–2010. Okresy te wyodrębniono ze względu na zmieniające się uwarunkowania prawne napływu kapitału zagranicznego do Polski, a także zmieniającej się sytuacji gospodarczej w kraju i na świecie, czego efektem były również charakterystyczne okresy obrazujące zmiany wartości napływu BIZ do Polski.

Analiza zmian wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w latach 1994–2010 na podstawie danych NBP wskazuje na istotne ich wahania. W całym analizowanym okresie wyróżnić można te, które charakteryzowały się określoną tendencją wzrostową (1994–2000, 2003–2007¹ oraz 2008–2009²) bądź spadkową (2000–2002 oraz 2007–2008) w zakresie napływającego do Polski kapitału zagranicznego w formie BIZ. Tendencje w zakresie zmian wartości napływających do Polski BIZ były podobne (choć nie we wszystkich okresach) do kształtujących się w tym samym okresie tendencji na całym świecie. Na podstawie danych zamieszczonych w *World Investment Report* (dane dla poszczególnych lat) można obserwować bowiem na świecie cztery zasadnicze etapy napływu BIZ w latach 1994–2010. Lata 1994–2000 to okres sukcesywnego wzrostu wartości napływających na świecie BIZ, z poziomu 200 mld USD w 1994 r. do 1 393 mld w 2000 r. W kolejnych latach (2000–2003) wartość BIZ uległa obniżeniu do wartości 633 mld USD (spadek o ponad 45% w stosunku do 2000 r.). Kolejny okres (lata 2004–2007) charakteryzował się bardzo dynamicznym wzrostem wartości napływających światowych BIZ do blisko 2 bln USD.

Na kształtowanie się tendencji rozwojowej podejmowanych inwestycji zagranicznych od 2008 r. bardzo znaczący wpływ miał kryzys finansowy, który w kolejnym roku rozprzestrzenił się na rzeczywistość (realną) gospodarkę. Był on jedną z przyczyn znaczącego spadku wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych na świecie w 2009 r. do poziomu 1185 mld USD i niewielkiego wzrostu wartości w 2010 r. (choć należy zaznaczyć, iż są to dane jeszcze niezweryfikowane).

1. Motywy przedsiębiorstw jako determinanty podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Motywy internacjonalizacji można rozpatrywać na płaszczyźnie teoretycznej oraz empirycznej poszukującej głównych przyczyn ekspansji przedsiębiorstw na rynki zagraniczne [Oczkowska, 2005]. Motywy podejmowania inwestycji bez-

---

¹ Wyjątek w tym okresie stanowi 2005 r. ze względu na spadek wartości BIZ w stosunku do 2004 r., jednak ta specyficzna sytuacja może być efektem bardzo dużego wzrostu wartości BIZ podjętych w Polsce w 2004 r. (wzrost o 262% wobec wartości podjętych BIZ w 2003 r.).

² W tym wypadku trudno jednoznacznie określić długość tego okresu ze względu na fakt, iż dane za 2009 r. i 2010 r. są jeszcze niezweryfikowane, a zatem może okazać się, że podobnie jak w przypadku tendencji ogólnoświatowych w 2009 r. nastąpił spadek wartości napływających BIZ do Polski, tym bardziej że różnica pomiędzy latami 2008 i 2009 jest stosunkowo niewielka.

pośrednich przez inwestorów zagranicznych poza swoim krajem macierzystym można ująć w czterech grupach. Pierwsza z nich to grupa motywów odnosząca się do inwestycji ukierunkowanych na rynek wewnętrzny (*market seeking*), a ich głównym celem jest zdobycie dostępu do rynku oraz utrzymanie i rozszerzenie udziału w nim. Druga grupa motywów występuje w przypadku inwestycji ukierunkowanych na poszukiwanie tańszych czynników produkcji niż w kraju macierzystym inwestora (*resource seeking*). Cel tego rodzaju inwestycji to przede wszystkim zmniejszenie kosztów działalności przedsiębiorstwa. Trzecia grupa motywów koncentruje się wokół poprawy efektywności (*efficiency seeking*), a celem tego rodzaju inwestycji jest poprawa konkurencyjności firm z udziałem kapitału zagranicznego. Inwestycje dotyczące długoterminowych źródeł przewagi (*strategic assets seeking*) mają na celu pozyskiwanie strategicznych aktywów [Jaworek, 2006; Oczkowska, 2005; Przybylska, 2001; Zorska, 2000].

Rymarczyk [2004] proponuje natomiast podział na motywy: rynkowe, kosztowe, zaopatrzeniowe i polityczne. Oziewicz [1998] motywy podejmowania inwestycji zagranicznych dzieli na dwie zasadnicze grupy: kosztowe i zyskowe.

Rymarczyk [2004] motywy umiędzynarodowienia dzieli również wg innych kryteriów, np. na motywy subiektywne i obiektywne, występujące po stronie krajów inwestujących i goszczących, czy też jako motywy mierzalne i niemierzalne. Oczkowska [2005] natomiast wskazuje na motywy ofensywne (aktywne) i defensywne (reaktywne).

Rosnąca konkurencja również na rynku polskim spowodowała, że polskie przedsiębiorstwa zaczęły poszukiwać nowych możliwości rozwoju poprzez obniżanie kosztów, zwiększanie rynków zbytu oraz wykorzystywanie przewag w wyniku podejmowania inwestycji bezpośrednich za granicą. Analiza motywów podejmowania przez polskie przedsiębiorstwa BIZ wskazała na ich zróżnicowanie ze względu na specyfikę branży oraz kraj lokalizacji [Lizińska, Żróbek, Różańska, 2007]. Notowane od 1994 r. przez NBP wartości polskich inwestycji zagranicznych wskazują na tendencję wzrostową (5 486 mln USD w 2010 r.). Inwestycje te koncentrują się głównie w krajach Unii Europejskiej oraz Europy Środkowej i Wschodniej (głównie Rosja, Ukraina, Litwa).

2. Identyfikacja motywów podejmowania BIZ w Polsce w świetle badań

Blomström [2006], analizując motywy podejmowania przez przedsiębiorstwa inwestycji bezpośrednich za granicą w latach 2002–2005 w grupie krajów Europy Wschodniej, Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych stwierdził, że najważniejszymi były: wielkość rynku i jego rozwój, a także dostępność do wykwalifikowanej siły roboczej.

Przeprowadzone przez Przybylską [2001] analizy mające na celu określenie determinant lokalizacyjnych wynikających z motywów podejmowania BIZ w Polsce, Czechach i na Węgrzech w latach 1990-1998 wskazały na dominującą pozycję Polski pod względem rynkowej przewagi lokalizacyjnej. Na dominujące motywy rynkowe przy lokalizacji BIZ w Europie Środkowo-Wschodniej w początkowym okresie transformacji wskazały również Pakulska i Poniatowska-Jaksch [2004]. Wśród tych motywów duże znaczenie miały również klastry przemysłowe oraz klimat biznesu. Pomędzy poszczególnymi potencjalnymi miejscami lokalizacji BIZ istniały ponadto różnice w znaczeniu określonych motywów. W Europie Wschodniej dominowały niskie koszty, natomiast w Europie Zachodniej i USA – bliskość rynku zbytu oraz wsparcie ze strony instytucji i rządu.

Przybylska [2001] wśród czynników kosztowych wyodrębniła tradycyjne i nowoczesne determinanty. Na korzyść Polski w stosunku do Czech i Węgier w latach 1990–1998 wśród tradycyjnych czynników kosztowych przemawiały głównie koszty siły roboczej (uwzględniające stawkę godzinową, przeciętne miesięczne wynagrodzenie, zdrowotne i socjalne obciążenia ubezpieczeniowe oraz wzrost wydajności i płac w przemyśle). Natomiast na niekorzyść Polski jako potencjalnego miejsca lokalizacji BIZ przemawiały obciążenia podatkowe dochodów przedsiębiorstw oraz wysokie stopy procentowe (stymulanta dla BIZ ujmowanych w teorii jako zjawisko finansowe, ale destymulanta dla BIZ koncentrujących się na przemieszczaniu czynników wytwórczych). Nowoczesne czynniki kosztowe (dostęp do technologii, wykwalifikowanych pracowników, ośrodków naukowo-badawczych i patentów) w badanych przez Przybylską latach nie odgrywały jeszcze istotnej roli w podejmowaniu decyzji lokalizacyjnej przez inwestorów zagranicznych, jednak wskazała ona, że znaczenie tych czynników będzie sukcesywnie wzrastać.

Szersze strumienie bezpośrednich inwestycji zagranicznych zaczęły napływać do Polski dopiero w latach 90. XX w., co związane było ze zmianą systemu polityczno-gospodarczego w 1989 r. Od tego okresu zainteresowanie inwestorów zagranicznych znacznie się zwiększyło. Podstawowym celem podejmowania BIZ był rozwój przedsiębiorstwa [Kuzel 2007].

Prowadzone badania bezpośrednio mające na celu identyfikację motywów, a także ich weryfikację w stosunku do założeń teoretycznych wskazywały jednak również na istotne znaczenie przesłanek o charakterze rynkowym. W badaniach przeprowadzonych przez Błuszkowskiego i Garlickiego [2000] dominującym motywem podejmowania BIZ w Polsce w połowie lat 90. były motywy kosztowe (głównie ukierunkowane na pozyskanie taniej siły roboczej). Koniec lat 90. i początek okresu 2000-2003 to przeorientowanie motywów w kierunku rynkowych (perspektywy wzrostu gospodarczego, wielkość polskiego rynku) [Kola, Kuzel, 2007], a także z inwestycji ukierunkowanych na pozyskanie zasobów na inwestycje zorientowane na aktywa i transfer technologii [Umiński, 2002]. Karasze-

wski [2004] na podstawie analizy motywów podejmowania BIZ w Polsce w latach 1999-2000 stwierdził, iż wśród nich dominują 2 grupy motywów: rynkowe i kosztowe, również z przewagą w poziomie znaczenia motywów rynkowych.

Stawicka [2007] na podstawie badań przeprowadzonych w 2004 r. wśród przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego stwierdziła, iż najważniejszymi czynnikami, które wpłynęły na podjęcie działalności w Polsce były: wielkość i chłonność rynku, perspektywa wzrostu oraz dostępność i cena siły roboczej.

3. Motywy podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w wybranych okresach napływu kapitału

Jak podkreśla Karaszewski [2004] wraz ze zmianą wartości napływających do Polski BIZ zmieniały się również motywy, jakimi kierowali się inwestorzy podejmujący decyzję o rozpoczęciu działalności w danej lokalizacji. W pierwszych latach transformacji Polska, podobnie jak i inne kraje Europy Środkowo-Wschodniej, jako miejsce lokalizacji inwestycji postrzegana była przez inwestorów zagranicznych głównie pod kątem spodziewanych możliwości obniżenia kosztów działalności (głównie wskutek niższych kosztów robocizny, cen surowców czy też polityki niskich kursów przeliczeniowych). Jednak wykorzystanie tych przewag przez podmioty zagraniczne na rynku krajowym ograniczała z reguły niska produktywność przestarzałego majątku, niski poziom rozwoju infrastruktury, brak dostosowań instytucjonalno-prawnych czy też bariery mentalnościowe.

Z danych zamieszczonych na rysunku 1 wynika, że wśród najważniejszych trzech motywów podejmowania BIZ w Polsce przez badane przedsiębiorstwa w poszczególnych okresach dominują te same cele, ze zmieniającą się tylko relacją między nimi (wyjątek stanowi okres 2008–2010, w którym przedsiębiorcy wysoko ocenili motyw pełniejszego wykorzystania własnych zasobów jako motyw podjęcia BIZ w Polsce). W sześciu wyodrębnionych okresach motyw zdobycia nowego rynku dominuje w przypadku trzech okresów: 1991–1995, 1996–1999 oraz 2004–2007. Natomiast wśród przedsiębiorstw (8), które swoją działalność gospodarczą rozpoczęły w Polsce przed 1990 r. motyw ten był równie ważny jak dostęp i niskie koszty siły roboczej.

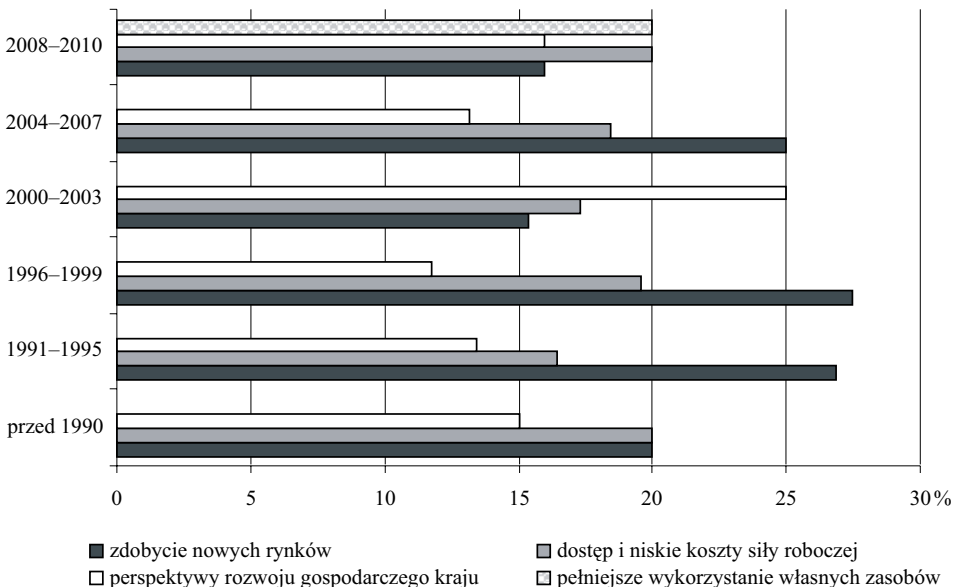
Wśród przedsiębiorstw, które zdecydowały się na zlokalizowanie BIZ w Polsce w latach 2000-2003 jako czynniki takiej lokalizacji dominowały natomiast zdecydowanie perspektywy rozwoju gospodarczego (25% wskazań). W badanej grupie przedsiębiorstw zidentyfikowano również te same najważniejsze motywy podjęcia działalności gospodarczej w Polsce, co wśród przedsiębiorstw z pozostałych grup wyodrębnionych na podstawie okresu, w którym podjęli działalność bezpośrednią w Polsce.

Charakterystycznym okresem w napływie bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski był początek transformacji ustrojowo-gospodarczej. Wkraczając w system rynkowy, po wielu latach funkcjonowania w innym systemie, stworzono swobodniejsze warunki dla inwestorów zagranicznych. Specyfika tego okresu wynikała z tego, że rozwój związany z przejmowaniem reguł gospodarki rynkowej był bardzo szybki, a przechodzenie do kolejnych faz rozwoju gospodarczego odbywało się w bardzo krótkim czasie. Istotne regulacje prawne w kontekście napływu BIZ nastąpiły z początkiem lat 90. Pierwszą z nich była ustawa o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych z 13 lipca 1990 r. (Dz.U. z 1990 r. nr 51, poz. 298). Natomiast na mocy ustawy o spółkach z udziałem zagranicznym z 14 czerwca 1991 r. (Dz.U. 1991, nr 60, poz. 253) określono zasady, które zmierzały do stworzenia inwestorom zagranicznym większej swobody w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Oprócz regulacji krajowych ważnymi były również porozumienia i umowy międzynarodowe oraz kolejna ustawa regulująca zasady podejmowania działalności gospodarczej przez spółki z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce (Ustawa o zmianie ustawy o spółkach z udziałem zagranicznym oraz zmianie niektórych ustaw z 26 marca 1996 r. – Dz.U. z 1996 r., nr 45, poz. 199).

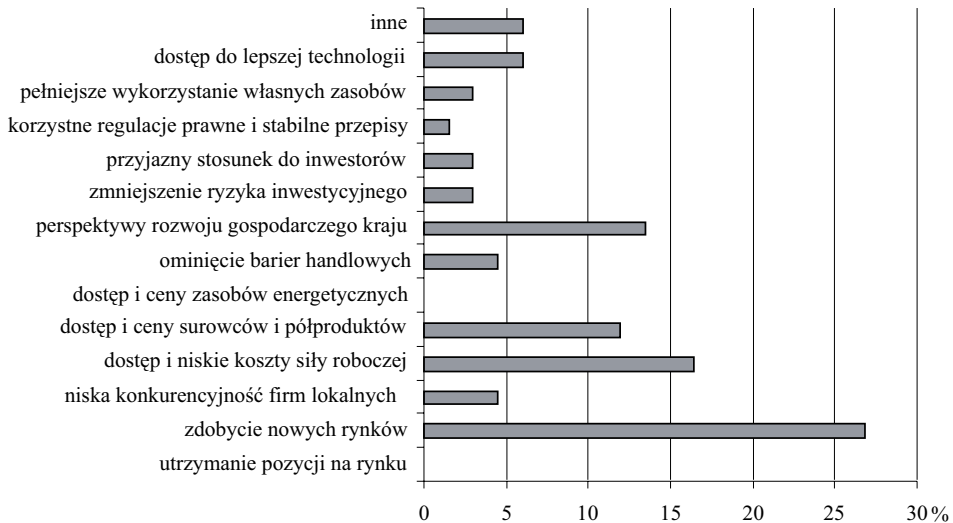
Dla przedsiębiorstw, które rozpoczęły działalność bezpośrednią w Polsce w latach 1991-1995 najczęściej wskazywanymi motywami była chęć zdobycia ryn-

Rys. 1. Struktura najważniejszych motywów podjęcia BIZ w Polsce przez badane przedsiębiorstwa

Źródło: Obliczenia własne na podstawie badań.

ków zbytu (26,9%), ponadto dostęp i niskie koszty siły roboczej (16,4%), perspektywy rozwoju gospodarczego kraju (13,4%) oraz dostęp i ceny surowców i półproduktów (11,9%) (rys. 2). Wśród wszystkich motywów dominują zatem te, które dotyczą aspektów zaopatrzeniowo-kosztowych (łącznie 38,8%) oraz rynkowych (łącznie 31,4%).

Rys. 2. Motywy podjęcia przez przedsiębiorstwa BIZ w Polsce w latach 1991–1995

Źródło: Obliczenia własne na podstawie badań.

Wielkość i chłonność rynku to główne czynniki brane pod uwagę przez inwestorów zagranicznych w świetle teorii wolumenu produkcji zagranicznej i chłonności rynku³. Zgodnie z tą teorią pomiędzy wielkością produkcji w filiach zagranicznych i wielkością rynku zagranicznego a skalą BIZ podejmowanych przez przedsiębiorstwa macierzyste istnieje ścisła, dodatnia korelacja.

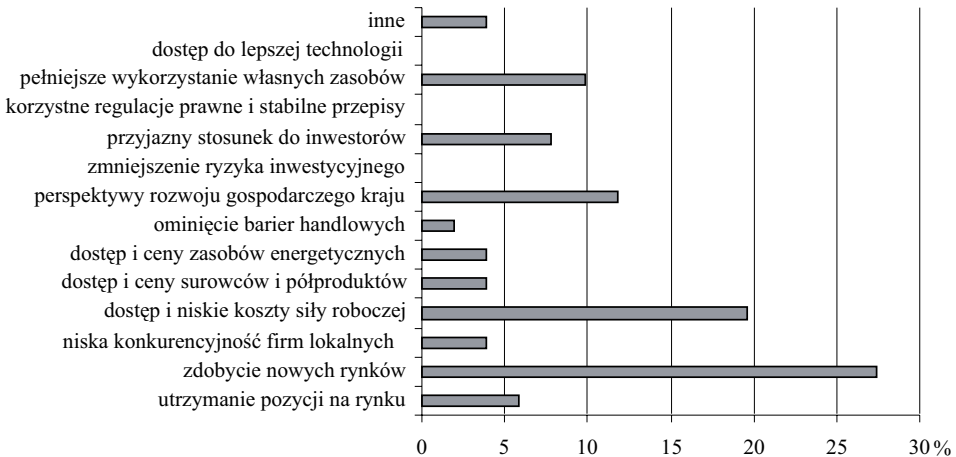
Podaż taniej siły roboczej w krajach rozwijających się zawsze uznawana była jako jedna z ich przewag komparatywnych w handlu międzynarodowym niektórych produktów. Ale uznanie tego czynnika za możliwe wyjaśnienie BIZ występuje stosunkowo niedawno, ponieważ dowody z badań weryfikujących zależność tej zmiennej z napływem BIZ na początku lat 70. były raczej wątpliwe,

³ Są to właściwie dwie hipotezy, w mniejszym lub większym stopniu wzajemnie się uzupełniają [Misala, 2005]. Hipoteza wyjściowa jest stosowana na poziomie mikro i zakłada pozytywny związek między BIZ firmy i jej sprzedażą w kraju przyjmującym. Hipoteza wielkości rynku jest stosowana na poziomie makro. BIZ są uważane tutaj również jako funkcja produkcji lub sprzedaży, określane w przybliżeniu przez wielkość rynku - zazwyczaj PKB i PNB - w kraju przyjmującym. Uzasadnienie obu tych hipotez wynika z doświadczenia krajowych firm, które chcą zwiększyć swoje inwestycje w odpowiedzi na ich sprzedaż i że krajowe inwestycje w danym kraju rosną wraz ze wzrostem PKB. Wiele badań nad tą hipotezą koncentruje się głównie na ustaleniu związków między BIZ i wielkością rynku krajów przyjmujących niż na teoretycznych podstawach tego związku [Agarwal, 1980].

dopiero wyniki z badań na niektórych szeregach czasowych i badań międzynarodowych zdecydowanie potwierdziły pozytywną zależność pomiędzy nimi. Znaczenie czynnika siły roboczej w procesie podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych analizowane było na gruncie teorii względnych przesunięć kosztów siły roboczej i kapitału Kojimy, a także teorii lokalizacji⁴.

W kolejnych analizowanych latach (1996–1999), w których badani inwestorzy zagraniczni podejmowali swoją działalność w Polsce można zwrócić uwagę, iż wśród motywów determinujących lokalizację BIZ wskazano na poszczególne motywy w podobnym stopniu jak w okresie poprzednim (rys. 3). Jednak można również zauważyć, iż wskazano na motyw odnoszący się do chęci utrzymania pozycji na rynku oraz na zdecydowanie wyższym poziomie wskazań znalazł się motyw chęci lepszego wykorzystania własnych zasobów przez inwestorów zagranicznych (9,8% wskazań wobec 3,0% w latach 1991–1995).

Rys. 3. Motywy podjęcia przez przedsiębiorstwa BIZ w Polsce w latach 1996–1999

Źródło: Obliczenia własne na podstawie badań.

Charakterystycznym okresem pod względem określonych przez badanych przedsiębiorców motywów podjęcia działalności bezpośredniej w Polsce są lata 2000–2003 (rys. 4). Wśród wskazywanych motywów zdecydowanie dominował ten, który odnosił się do perspektywy rozwoju gospodarczego w Polsce (25% wskazań).

Choć w literaturze przedmiotu, w której analizowane są uwarunkowania przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych można znaleźć poglądy dotyczące związku tego przepływu z procesem integracji gospodarczej, to jednak

⁴ Istotę wielkości i kosztów zasobów siły roboczej jako czynnika lokalizacji BIZ podkreślali m.in. Agarwal [1980], Geldner [1986].

Rys. 4. Motywy podjęcia przez przedsiębiorstwa BIZ w Polsce w latach 2000–2003

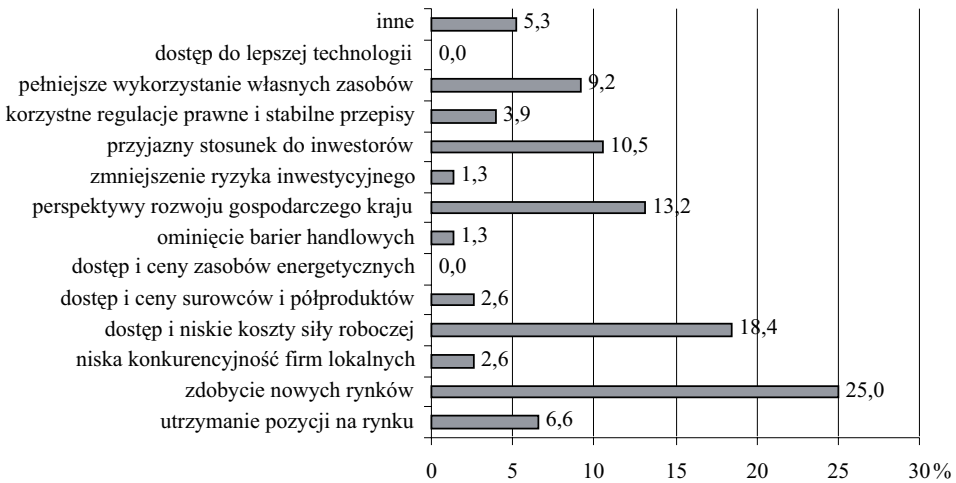
Źródło: Obliczenia własne na podstawie badań.

dokładne określenie tych związków jest trudne. Jak wskazuje Czerwieniec [1990] powstanie np. unii celnej w ramach EWG przyczyniło się z jednej strony do spowolnienia ruchu kapitału wewnątrz ugrupowania, gdyż liberalizacja wymiany towarowej ze względu na brak granic celnych w pewnym stopniu może zastępować eksport kapitału, a z drugiej strony sprzyjała napływowi kapitału zagranicznego z krajów tzw. trzecich, ponieważ zniesienie tych barier handlowych zachęca do zastępowania eksportu towarowego eksportem kapitału.

Bevan i Estrin [2000] na podstawie przeprowadzonych badań wskazują, że już sama perspektywa wejścia danego kraju do Unii Europejskiej jest istotnym czynnikiem determinującym napływ BIZ. Podobnie Egger i Pfaffermayr [2002] stwierdzają, iż bardziej znacząca dla napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest perspektywa zmian w ugrupowaniu integracyjnym, czy to pod względem zmian jakościowych (np. intensyfikacja procesów integracyjnych), czy też pod względem ilościowym (rozszerzenie ugrupowania poprzez przyjęcie nowych krajów).

Według Witkowskiej [2003] z dyskusji na temat związków pomiędzy BIZ i procesem integracji wynika, że proces integracji generuje i wzmacnia przewagi lokalizacyjne. Studia porównawcze w obrębie rozwiniętych krajów unijnych i pozaunijnych prowadzone przez Pitelego [Eleni, Piteli, 2009] wskazują na zdecydowane różnice pomiędzy tymi grupami krajów, w których oceniano determinanty BIZ. Badania przeprowadzone przez Duran Herrere [1992] dla Hiszpanii oraz przez Simoesa [1992] dla Portugalii potwierdzają, iż w związku z procesami integracyjnymi zwiększają się przewagi lokalizacyjne, co w konsekwencji prowadzi do poprawy ich atrakcyjności inwestycyjnej, głównie w aspekcie BIZ wewnątrzintegracyjnych.

W przedsiębiorstwach, które podjęły BIZ w Polsce w latach 2004–2007 nadal jako jedne z głównych motywów podjęcia tej działalności wskazywano motywy rynkowe i kosztowo-zaopatrzeniowe (rys. 5), chociaż pierwszy raz tak wysoko oceniono znaczenie motywu uwarunkowanego przyjaznym stosunkiem do inwestorów zagranicznych (10,5% wskazań).

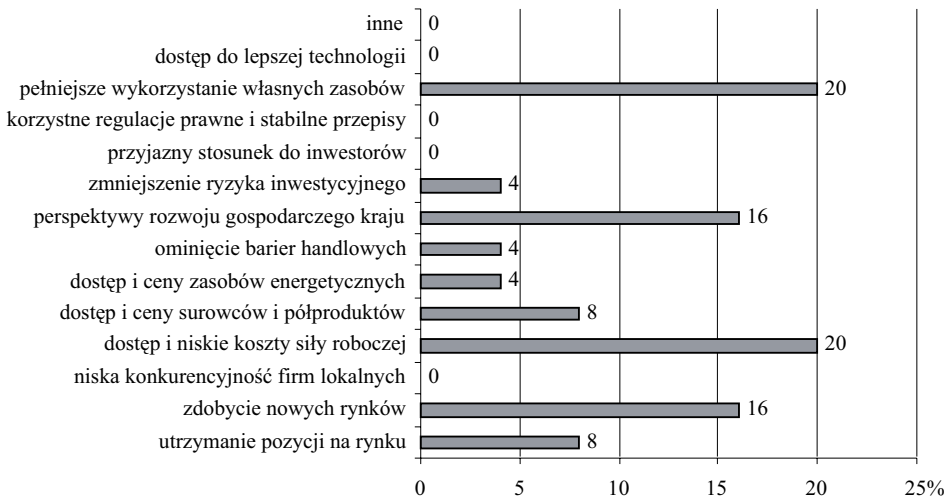

Rys. 5. Motywy podjęcia przez przedsiębiorstwa BIZ w Polsce w latach 2004–2007

Źródło: Obliczenia własne na podstawie badań.

Wśród najważniejszych motywów podjęcia przez inwestorów zagranicznych inwestycji bezpośrednich w Polsce w latach 2008–2010 (okresu wyodrębnionego głównie ze względu na kryzys gospodarczy na świecie i spowolnienie tempa napływu BIZ) dominowały dwa motywy: dostęp i niskie koszty siły roboczej (20% wskazań) oraz możliwość pełniejszego wykorzystania własnych zasobów (20% wskazań). Nadal silnymi motywami były perspektywy rozwoju gospodarczego oraz chęć zdobywania nowych rynków (po 16% wskazań).

Można zatem stwierdzić, iż w tych specyficznych latach okresu kryzysu gospodarczego inwestorzy zagraniczni pozytywnie ocenili Polskę jako miejsce lokalizacji swoich inwestycji, nie tylko pod względem rynkowo-kosztowym, ale również z punktu widzenia perspektyw rozwojowych, które umożliwiają wykorzystanie przez nich posiadanych zasobów. Potwierdzeniem tych motywów mogą być dane obrazujące wartość napływu BIZ do Polski w latach 2008–2010. Co prawda dane za 2010 r. są jeszcze niezwerifikowane, ale na podstawie danych NBP można stwierdzić, iż po bardzo dużym spadku wartości BIZ podjętych w Polsce w 2008 r. (12,7 mld USD) w stosunku do 2007 r. (23,5 mld USD), w 2009 r. wartość BIZ wyniosła 14,9 mld USD.

Rys. 6. Motywy podjęcia przez przedsiębiorstwa BIZ w Polsce w latach 2008–2010

Źródło: Obliczenia własne na podstawie badań.

Podsumowanie

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że wśród inwestorów zagranicznych w poszczególnych wyodrębnionych okresach dominują motywy rynkowe i kosztowo-zaopatrzeniowe. Wśród najważniejszych 3 motywów podejmowania BIZ w Polsce przez badane przedsiębiorstwa w poszczególnych okresach dominują te same motywy, ze zmieniającą się tylko relacją między nimi. Jedynie przedsiębiorcy, którzy podjęli inwestycje bezpośrednie w Polsce w latach 2008–2010 wysoko ocenili również motyw pełniejszego wykorzystania własnych zasobów jako jeden z najważniejszych.

W sześciu wyodrębnionych okresach motyw zdobycia nowego rynku dominuje w przypadku 3 okresów: 1991–1995, 1996–1999 oraz 2004–2007. Natomiast wśród przedsiębiorstw, które swoją działalność gospodarczą rozpoczęły w Polsce przed 1990 r. motyw ten był równie ważny jak dostęp i niskie koszty siły roboczej.

Jednak, analizując poszczególne okresy i zidentyfikowane motywy przedsiębiorstw, jakimi kierowano się przy podejmowaniu inwestycji bezpośrednich, można stwierdzić charakterystyczne zmiany w ich hierarchii. Wynikać to może ze specyficznych uwarunkowań podejmowania tych inwestycji w Polsce determinowanych m.in. przez proces transformacji ustrojowo-gospodarczej, zmiany uwarunkowań prawnych, rozwój procesu integracji gospodarczej, czy ostatnio skutki kryzysu gospodarczego na świecie oraz w Polsce. Zmiany motywów in-

westorów zagranicznych są zatem uwarunkowane nie tylko sytuacją w kraju potencjalnej lokaty, ale determinuje je również sytuacja w krajach konkurujących między sobą o pozyskanie inwestora zagranicznego, czy też ogólna sytuacja gospodarcza na świecie.

Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego w latach 2010–2012 jako projekt badawczy Nr N N114 151639

Bibliografia

- Agarwal J., 1980, *Determinants of foreign direct investment: A survey*, *Weltwirtschaftliches Archiv*, no. 4.
- Batra G., Kaufmann D., Stone A.H.W., 2003, *Investment Climate Around the World. Voices of the Firms from the World Business Environment Survey*, The World Bank, Washington.
- Bevan A., Estrin S., 2000, *The Determinants of Foreign Direct Investments In Transition Economies*, London Business School – Centre For New And Emerging Markets London, Working Paper, no. 342.
- Blomström M., 2006, *Study on FDI and regional development (final report)*, European Commission, Directorate-General for Regional Policy, EC.
- Błuszkowski J., Garlicki J., 2000, *Opinia inwestorów zagranicznych o społecznych i ekonomicznych warunkach działalności w Polsce*, Państwowa Agencja Inwestycji Zagranicznych/Centrum Badań Marketingowych Indicator, Warszawa.
- Cieślak A., 2005, *Geografia inwestycji zagranicznych. Przyczyny i skutki lokalizacji spółek z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce. Badania ekonomiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Czerwieniec E., 1990, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w gospodarce krajów wysoko rozwiniętych*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Zeszyty Naukowe, Poznań.
- Dollar D., Hallward-Driemeier M., Mengistae T., 2006, *Investment Climate and International Integration*, *World Development*, vol. 34, no. 9.
- Duran Herrera J.J., 1992, *Cross-Direct Investment and Technological Capability of Spanish Domestic Firms*, [in:] J. Cantwell (ed.), *Multinational Investment in Modern Europe*, Edgar Elgar Publisher.
- Egger P., Pfaffermayr M., 2002, *Foreign Direct Investment and European Integration in the 90's*, Working Papers in Economics, University of Innsbruck, vol. 2, pp. 1–14.
- Eleni E., Piteli N., 2009, *Foreign Direct Investment in Developed Economies: A Comparison between European and non-European countries*, DYNREG, Working Papers, no. 44, pp. 1–25.
- Geldner M., 1986, *Przyczynek do teorii zagranicznych inwestycji bezpośrednich*. Monografie i Opracowania 193, Warszawa
- Jaworek M., 2006, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w prywatyzacji polskiej gospodarki*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń.
- Karaszewski W., 2004, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*. Wydawnictwo TNOiK, Toruń.
- Kikeri S., Kenyon T., Palmade V., 2006, *Reforming the Investment Climate. Lessons for Practitioners*, International Finance Corporation, The World Bank Group, Washington.
- Kola M., Kuzel M., 2007, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne polskich przedsiębiorstw na gruncie teorii ścieżki inwestycyjno-rozwojowej*, [w:] W. Karaszewski (red.), *Bezpośrednie inwestycje*

- cje zagraniczne w budowaniu potencjału konkurencyjności przedsiębiorstw i regionów*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Toruń.
- Kuzel M., 2007, *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w dyfuzji wiedzy i umiejętności (na przykładzie gospodarki Polski)*, Wydawnictwo TNOiK, Toruń.
- Lizińska W., Żróbek-Róžańska A., 2007, *Polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne – nowy etap rozwoju inwestycji (na przykładzie Litwy i Ukrainy, [w:] Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w budowaniu potencjału konkurencyjności przedsiębiorstw i regionów, red. W. Karaszewski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Toruń.*
- Misala J., 2005, *Wymiana międzynarodowa i gospodarka światowa. Teoria i mechanizmy funkcjonowania*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Oczkowska R., 2005, *Joint Venture jako strategia wejścia przedsiębiorstw zagranicznych na polski rynek, Koncepcja marketingowa*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków.
- Oziewicz E., 1998, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Pakulska T., Poniatowska-Jaksch M., 2004, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowo-Wschodniej. Koncentracja kapitału zagranicznego w Polsce*, Oficyna Wydawnicza SGH, Monografie i Opracowania 519, Warszawa.
- Przybylska K., 2001, *Determinanty zagranicznych inwestycji bezpośrednich w teorii ekonomii*, AE, Kraków.
- Rymarczyk J., 2004, *Internacjonalizacja i globalizacja przedsiębiorstwa*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Simões V.C., 1992, *European integration and the pattern of FDI inflow in Portugal*, [in.:] J. Cantwell (eds.), *Multinational Investment in Modern Europe*, Edwar Elgar Publisher, pp. 256–297.
- Sitek E., 1997, *Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, Monografie, Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa, nr 46.
- Stawicka M., 2007, *Atrakcyjność inwestycyjna Polski*, CeDeWu, Warszawa.
- Umiński S., 2002, *Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk.
- Witkowska J., 1996, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Europie Środkowo-Wschodniej, Próba interpretacji na gruncie teorii bezpośrednich inwestycji zagranicznych i teorii integracji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Witkowska J., 2003, *Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski w perspektywie rozszerzenia Unii Europejskiej*, [w:] *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce*, UMK, Toruń, s. 275–281.
- Zorska A., 2000, *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i gospodarce światowej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.